

Maciej Grochowski

Instytut Języka Polskiego PAN

Roman Laskowski

1. Biogram

Urodził się 17 lutego 1936 roku w miasteczku Komarno pod Lwowem, zmarł 21 czerwca 2014 roku w Krakowie. Po wkroczeniu wojsk sowieckich do Komarna w 1940 roku wywieziony wraz z rodziną do Kazachstanu. Po powrocie do Polski w 1946 roku rodzina Laskowskich osiedliła się w miasteczku Kietrz Śląski na Opolszczyźnie. Tu R.L. zdał maturę w 1954 roku. Studował filologię słowiańską (bohemistykę) na UJ, otrzymując tytuł magistra w 1959 roku. Stopień doktora uzyskał również na UJ, w 1967 roku, na podstawie pracy „Derywacja rzeczowników w dialektach laskich” (promotor: Alfred Zaręba). Jej zmodyfikowana wersja jest opublikowana w dwóch częściach (1966, 1971). Stopień doktora habilitowanego nadała mu Rada Naukowa IBL PAN w 1974 roku, na podstawie pracy „Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego” (1975), wyróżnionej nagrodą Wydziału I Nauk Społecznych PAN w zakresie językoznawstwa im. Kazimierza Nitscha. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1981, a stanowisko profesora zwyczajnego w 1996 roku.

Pracę zawodową po studiach rozpoczął w Śląskim Instytucie Naukowym w Katowicach, a od 1962 roku do końca życia był pracownikiem naukowo-badawczym w PAN, kolejno w Zakładzie Słowianoznawstwa w IBL i w IJP. W latach 1975–1985, 2001–2007 był kierownikiem Zakładu Teorii Języka i Współczesnego Języka Polskiego IJP PAN. W latach 1985–2001 był profesorem na Uniwersytecie w Göteborgu, gdzie kierował Katedrą Języków Słowiańskich. Działalność dydaktyczną prowadził ponadto w Katowicach, Rzeszowie, Krakowie oraz w WSPS w Warszawie. Był członkiem czynnym PAU i sekretarzem Wydziału I Filologicznego, członkiem trzech międzynarodowych komisji afiliowanych przy MKS: Budowy Gramatycznej (przez 10 lat był także sekretarzem tej Komisji), Fonetyki i Fonologii oraz Słotwórstwa. Wielokrotnie wybierany do Komitetu Językoznawstwa i Komitetu Słowianoznawstwa PAN. Redaktor naczelny „Biuletynu” PTJ, założyciel i redaktor naczelny „Studies in Polish Linguistics”. Członek Europejskiego Towarzystwa Językoznawczego, Czeskiego Towarzystwa Językoznawczego, Królewskiego Towarzystwa Naukowego w Göteborgu, członek

honorowy PTJ. Działacz struktur podziemnych NSZZ „Solidarność” w pierwszej połowie lat 80. XX wieku. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim OOP (1995).

Dorobek naukowy R.L. liczy około 200 pozycji i obejmuje morfologię, w tym słowotwórstwo i fleksję, fonologię, morfonologię, składnię, semantykę leksykalną, teorię języka i teorię tekstu. Wiele prac poświęcił też problemom bilingwizmu i językowi dzieci polskiej diaspory w Szwecji, historii języka, dialektologii oraz pragmatyce i filozofii języka. Autor wielu prac komparatywnych slawistycznych, redaktor kilkunastu prac zbiorowych. Biogram i pełny wykaz publikacji (w opracowaniu A. Czelakowskiej) jest zamieszczony w „Ling-Variach” X, 2015, w numerze specjalnym poświęconym pamięci R.L.

2. Gramatyka (poglądy, osiągnięcia)

R.L. był twórcą teorii morfologii funkcjonalnej i jej metod badawczych w strukturalizmie polskim, pionierem fonologii i morfonologii generatywnej w językoznawstwie polonistycznym (w latach 70. XX wieku); zbudował aparat pojęciowy morfonologii, wyróżniając m.in. syntagmatykę i paradygmatykę morfonologiczną.

Zaproponował koncepcję synchronicznego ujęcia słowotwórstwa oraz metody strukturalnego opisu faktów słowotwórczych w badaniach dialektologicznych, a następnie model słowotwórstwa oparty na teorii gramatyki transformacyjno-generatywnej. Zbadał alternacje morfonologiczne, odwołując się do aparatu pojęciowego semiotyki Charlesa Peirce’a. Korzystając z tego aparatu, przedstawił zjawisko cyklicznego charakteru zmian językowych, które doprowadziły do ukształtowania się zróżnicowania kategorii rodzaju gramatycznego w językach słowiańskich.

Zbudował aparat pojęciowy współczesnej morfologii synchronicznej, teorię części mowy wraz z klasyfikacją leksemów polskich, opartą na kryteriach syntaktycznych. Scharakteryzował kategorie werbalne i nominalne współczesnej polszczyzny, odwołując się do semantycznych podstaw m.in. kategorii stopnia, trybu, czasu, aspektu i strony. Zaproponował klasyfikację semantyczną czasowników, która stała się podstawą badań opozycji aspektowych. Osobne studia leksykalno-semantyczne poświęcił czasownikom epistemicznym, czasownikom ruchu, przyimkom temporalnym, trybowi rozkazującemu i przypuszczającemu, modelowaniu za pomocą sieci Petriego relacji czasowo-aspektowo-modalnych.

Badając historię metodologii językoznawstwa, wykazał zbieżności i różnice między poglądami Wilhelma von Humboldta a tezami klasyków strukturalizmu, Ferdynanda de Saussure’a i Louisa Hjelmsleva.

Był pionierem badań nad przyswajaniem języka polskiego przez dzieci polskich imigrantów w Szwecji. Koncentrował się na ustalaniu wpływu szwedzkiego systemu gramatycznego na kształtowanie się idiolektów dzieci, m.in. w zakresie kategorii przypadku.

→ CZASOWNIK, CZĘŚCI MOWY I ICH KLASYFIKACJE, FLEKSJA, GRADACJA, KATEGORIE GRAMATYCZNE CZASOWNIKA, MORFOLOGIA, PRZYPADEK, RODZAJ GRAMATYCZNY, SŁOWOTWÓRSTWO

Najważniejsze publikacje

- R.L. 1966–1971. *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich. Cz. I: Abstracta, collectiva, deminutiva, augmentativa, Cz. II: Rzeczowniki z formantem w funkcji przedmiotowej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- R.L. 1972. *Polnische Grammatik*, tłum. W. Paschek. Warszawa–Leipzig: Wiedza Powszechna, VEB Verlag Enzyklopädie.
- R.L. 1973. „Problematyka słowotwórcza w gramatyce transformacyjno-generatywnej”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 31: 15–34
- R.L. 1975. *Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- R.L. 1977a. „Morfologia w gramatyce transformacyjno-generatywnej (w poszukiwaniu modelu opisu)”. *Studia Gramatyczne* 1: 103–133.
- R.L. 1977b. „Od czego lepszy jest lepszy?”. *Język Polski* 57: 323–334.
- R.L. 1978. *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*, red. S. Urbańczyk. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. [hasła autorskie (230) z zakresu fonetyki, fonologii, morfologii i leksykologii]
- R.L. 1982. „«Dobrze»”. *Polonica* 8: 85–97.
- R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel (red.). 1984a. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- R.L. 1984b. „Podstawowe pojęcia morfologii”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 9–57.
- R.L. 1984c. „Fleksja. Zagadnienia ogólne. Kategorie morfologiczne języka polskiego – charakterystyka funkcjonalna”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 97–170.
- R.L. 1984d. „Paradygmatyka. Predykaty (czasownik)”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 171–219.
- R.L. 1984e. „Zaimek, Liczebnik, Przysłówek”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 275–302.
- R.L. 1987. „On the Concept of the Lexeme”. *Scando-Slavica* 33: 169–178.
- R.L. 1993. *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. [hasła autorskie (250) z zakresu fonetyki, fonologii, morfologii i leksykologii]
- R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel (red.). 1998a. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- R.L. 1998b. „Zagadnienia ogólne morfologii”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 27–86.
- R.L. 1998c. „Fleksja. Podstawowe pojęcia fleksji”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 125–150.

- R.L. 1998d. „Kategorie morfologiczne języka polskiego – charakterystyka funkcjonalna”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 151–224.
- R.L. 1998e. „Paradygmatyka. Czasownik”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 225–269.
- R.L. 1998f. „Zaimek, Liczebnik, Przymiotnik”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R.L., R. Grzegorzczkova, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 333–360.
- R.L. 1998g. „Semantyka trybu rozkazującego”. *Polonica* 19: 5–29.
- R.L. 2003. „Präpositionale Ausdrücke mit temporaler Funktion im Polnischen”. W *Präpositionen im Polnischen*, red. G. Hentschel, i T. Mentzel. Oldenburg, 193–226.
- R.L. 2009. *Język w zagrożeniu. Przystawianie języka polskiego w warunkach polsko-szwedzkiego bilingwizmu*. Kraków: Universitas.
- R.L. 2014. *Language Maintenance – Language Attrition. The Case of Polish Children in Sweden*, tłum. Ł. Wiraszka. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Literatura podmiotowa

- Bednarczuk, L. 2014. „Roman Laskowski (17 II 1936 – 21 VI 2014)”. *Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności* 2013/2014: 297–299.
- Bobrowski, I. 2014. „Roman Laskowski in Memoriam”. *Journal of Slavic Linguistics* 22(2): 167–170.
- Bobrowski, I., i K. Kowalik. 2006. *Od fonemu do tekstu. Prace dedykowane Profesorowi Romanowi Laskowskiemu*. Kraków: IJP PAN.
- Grochowski, M. 2014. „Pożegnanie Profesora Romana Laskowskiego” *LingVaria* 2(18): 7–16.
- Grochowski, M. 2014. „Profesor Roman Laskowski (1936–2014)”. *Linguistica Copernicana* 2(10): 15–25.
- Grochowski, M. 2019. „Kategorie gramatyczne w dorobku Romana Laskowskiego”. *Polonica* 39: 71–84.
- Kowalik, K. 2014. „Prof. dr hab. Roman Laskowski (17 II 1936 – 21 VI 2014)”. *LingVaria* 2(18): 17–25.
- Kowalik, K. 2020. „Morfonologia w polu naukowych dokonań Romana Laskowskiego”. W *MY z NICH 4. Spuścizna językoznawców polskich XX wieku*, red. Z. Greń, K. Kleszczowa, i Z. Zaron. Warszawa: Wydział Polonistyki UW: 63–76.
- LingVaria* 10. 2015. [numer specjalny poświęcony pamięci Profesora Romana Laskowskiego w pierwszą rocznicę jego odejścia, zawiera 15 artykułów]
- Przybylska, R. 2014. „Profesor Roman Laskowski (1936–2014)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 70: 5–9.
- Sikora, K. 2020. „Roman Laskowski. Pamięć o Uczonym”. W *MY z NICH 4. Spuścizna językoznawców polskich XX wieku*, red. Z. Greń, K. Kleszczowa, i Z. Zaron. Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 77–84.
- Topolińska, Z. 2014. „Prof. dr hab. Roman Laskowski (1936–2014)”. *Rocznik Slawistyczny* 63: 3–6.
- Żmigrodzki, P. 2015. „Prof. dr hab. Roman Laskowski (1936–2014)”. *Polonica* 35: 5–11.